

הרב משה ליב הכהן הלבברשטט

פרשת ויגש

הבטחת עתידו של עם ישראל

"וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גְּשֹׁנָה וַיֵּבְאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן" (בראשית מו, כח).

"ואת יהודה שלח לפניו" אמר ר' נחמיה: להתקין לו בית תלמוד, שיהא מורה שם תורה ושיהו השבטים הוגות שם תורה. תדע לך שכן הוא, כיון שהלך יוסף מאצלו, היה אבינו יעקב יודע באיזה פרק פרש ממנו שהיה משנה אותו. כיון שבאו אחיו ואמרו לו: עוד יוסף חי לא היה מאמין, שנאמר: "ויפג לבו כי לא האמין להם", ונזכר יעקב באיזה פרק פרש ממנו, שהיה משנה אותו. וכיון שבאו אחי יוסף ואמרו לו, אמר להם: נתן לכם סימן באיזה פרק פרש ממני? מה עשה? נתן להם עגלות, שנאמר: "ויתן להם יוסף עגלות", ללמדך שבכל מקום שהיה יעקב יושב, היה עוסק בתורה, כשם שהיו עושין אבותיו, שנאמר: "וישמור משמרתו מצותי חוקותי ותורותי" (ילקוט שמעוני בראשית קנב. ראה גם בראשית רבה צה, ג).

מדוע היה דחוף כל כך ליעקב אבינו לשלוח את יהודה לפני כולם כדי להכין מראש את אותו בית תלמוד? הם יכלו לרדת מצרימה, כולם ביחד, וכשיגיעו למקום, יכינו את כל צרכיהם הגשמיים והרוחניים ביחד, את הבתים, את בית הכנסת, וגם את אותו בית תלמוד.

"ויאמר אנכי האל אלהי אביך, אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם. אנוכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה..." (בראשית מו ג-ד).

שמע יעקב על יוסף שהוא חי והיה מהרהר בלבו ואמר: אעזוב את ארץ אבותי ואת ארץ מגורי אבותי, ואת ארץ ששכינתו של הקדוש ברוך הוא שרויה בתוכה, ואלך לי אל ארץ טמאה, אל תוך ערלים

שאינן יראת שמים ביניהם? אמר לו הקדוש ברוך הוא: יעקב, אל תירא, אנכי ארד עמך! (ילקוט שמעוני בראשית קנב).

יעקב אבינו חושש מאוד מהירידה למצרים, הוא חושש שזו עלולה להוביל לירידה רוחנית של בניו, שזה עלול לסכן את כל העתיד של עם ישראל, הוא ירא שהירידה מצרימה תנתק את בניו מתורת אבותיו, תורת ה', כי הם יושפעו מהסביבה, הסביבה המצרית שכל כולה עבודת אלילים, ולכן, הדבר הראשון שהוא מורה ליהודה להקים במצרים, עוד לפני שהם יגיעו לשם, זה את אותו "בית תלמוד", הבסיס לשמירה על הגחלת, התנור שישמור על החום של היהדות, ויגן על בניה מפני הקור הרוחני של מצרים, בית התלמוד בו הוא יורה תורה, ובו יהגו השבטים ובניהם אחריהם בתורת השם.

מעשה אבות סימן לבנים – כאן מורה לנו התורה, מהו הבסיס לכל קהילה יהודית חפצת חיים, "בית תלמוד", או בשמותיהם הנרדפים "בית מדרש", "ישיבה", "מתיבתא", מקום בו היהדות שוקקת חיים, מקום בו מורים תורה, והוגים בתורה. "בית תלמוד", הוא הבסיס להבטחת עתידו של עם ישראל בכל מקום ובכל זמן. יש ניואנסים שונים, במקומות שונים, ובזמנים שונים, על פי הדרכתם של חכמי הזמן, אולם הבסיס והמטרה תמיד זהים.

תלמידו של החפץ חיים, הרב משה מאיר ישר, מתאר את הלימוד בישיבה ובכולל באותה תקופה: הישיבה היא בראש וראשונה מוסד לחינוך לומדים ויהודים שלמים במלוא מובן המלה. כל אותו הזמן שהבחור למד בישיבה, נדירה מאוד היתה מחשבתו על תכלית. לרכוש "לומדות" זו היתה שאיפתו. להשתלם לרבנות היה מחוץ לתכניתה של הישיבה. זה היה ענין פרטי לכל תלמיד כשלעצמו, והרוב המכריע דחה את לימוד עניני ההוראה לזמן שלאחר הנישואין, עת זקוקים לדאוג ל"תכלית" (החפץ חיים חייו ופעלו עמ' קסג).

במאמרו שבספר "עץ פרי", מסביר החפץ חיים בין השאר כך: "והנה אף שלימוד התורה הוא, שכל מה שהאדם עוסק ולומד, אפילו בקדשים וטהרות, הוא מקיים מצות עשה דתלמוד תורה, מכל מקום, עיקר לימוד האדם צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה...". מאמציו של החפץ חיים, יחד עם גדולי אותו הדור: ר' ישראל מסלנט, ר' יצחק אלחנן ור' אלכסנדר משה לפידות, לחזק

את הכולל ולהבטיח את קיומו החמרי, הוכתבו אף הם על פי אותו נימוק – לחזק את "עמוד ההוראה" בישראל. במלים אחרות: הם ביקשו ליצור את התנאים הדרושים כדי שתנתן האפשרות ביד אברכים לומדים להשתלם בתור מורי הוראה או רבנים, על מנת להנהיג ולהורות את העם הלכה למעשה (החפץ חיים חייו ופעלו עמ' קס-קסא).

החפץ חיים היה מזרז תמיד את תלמידי הישיבה, שכדי שיוכלו להשפיע כראוי על אחרים, כדאי שילמדו את אמנות הנאום. אף מזכיר היה מזמן לזמן כללים מסוימים במקצוע הנאום, כגון: "בעיקר יש לרכוש בקיאות בתנ"ך ובמדרש, להתבונן בכל בעיה כדי למצוא את פתרונה בתורה או בפירושי חז"ל". "לדבר בכל פעם רק בענין אחד בלבד". "משמצליחים לבטא רעיון טוב, ויהי אפילו נכון כנכון היום, יש להזהר מלקלקלו על ידי הוספת רעיון אחר באותו ענין"... (החפץ חיים חייו ופעלו עמ' תתשפא-תתשפב).

בשנת תרנ"ו (1896) החליט האַלְטֶער (הסבא) מנובהרדוק רבי יוסף יוזל הורוביץ, שכדי להשפיע באמת על בני דורו יש לפתוח ישיבה, שתהיה מרכז רוחני לכל פעילותו להפצת המוסר והשכלה יהודית לבני העם. מיקום הישיבה נבחר בעיר נובהרדוק. בנוסף פעל לייסוד ישיבות ובתי מדרש דומים בערים עם אוכלוסייה יהודית גדולה, במטרה להוות מרכז רוחני ליהודי כל ערי האיזור. כך נוסדו בתי מדרש בערים: ברדיטשוב, באלטה, אודסה, מיקולאייב, חרסון ומוהיליב-פודילסקי. בשיאה מנתה רשת הישיבות של ישיבת נובהרדוק כ-4,000 תלמידים.

סיפר רבי משה טשינגל זצ"ל על אותה אש שיקדה בליבו של רבו האַלְטֶער. היה זה באחד הימים, החליט האַלְטֶער כי עליו להקים ישיבות אף ברוסיה המרוחקת, לשם כך הוא נטל ארבעה בחורים מליטא, ונסע עמם לרוסיה, בכדי לייסד שם ישיבה, שתהא מקום השראה להרביץ בו תורה ויראה ברבים. בהגיעו לעיר פגש באחד מבעלי הבתים הנכבדים שגר במקום, שח לו ר' יוזל את תוכניתו, השיב לו אותו בעל בית: מה עשית? לקחת ארבעה בחורים מירושלים דליטא, והבאת אותם לרוסיה, בין הגויים, מה יהיה בסופם?! השיב לו רבי יוזל תשובה ניצחת: אם מביאים ברזל מלובן, לסיביר, כשיביאוהו לשם, הברזל כבר יתקרר, אבל האש בעצמה,

לא מתקררת, גם בסיביר, אדרבה, היא מחממת ומבשלת עבור אחרים. הבחורים האלה הם האש עצמה, "אש התורה ויראת שמים בוערת בהם", לא די שהם לא יתקררו, אלא הם עוד יחממו אחרים (מתוך מאמרו המקיף של הרב ב. הלחמי על רבי יוסף יוזל הורוויץ זצ"ל).

הרב שרגא פייבל מנדלוביץ' היה מגדולי מקימי עולָה של תורה באמריקה, הוא הקים את ישיבת תורה ודעת, בית מדרש עליון במונסי, ארגון תורה ומסורה, ועוד מוסדות רבים. רבי משה פיינשטיין התבטא אודותיו: "בלעדיו לא היו כלל לימוד תורה ויראת שמים באמריקה". לאחר הצלחת ישיבת תורה ודעת שהוציאה מתוכה מאות בוגרים בני תורה המחויבים לתורה המסורה ללא פשרות, הקים את ארגון "אש דת" שנועד להכשיר קבוצה של מחנכים מסורים שיפיצו תורה בקהילות היהודיות המרוחקות. בהמשך הקים תכנית מתיבתא במונסי, בה הכשיר קבוצת תלמידים מוכשרים המתאימים לתפקידים חינוכיים וציבוריים, רבי זליג אפשטיין לימד אותם גמרא, וחברי צוות נוספים של גדולי תורה לימדו אותם היסטוריה יהודית, תורת הרש"ר הירש, השקפה, אומנות הנאום, ופדגוגיה. ביום ראשון אחד, לקראת סיום לימודיהם של התלמידים במונסי, הביא ר' שרגא פייבל דובר קונסרבטיבי לדבר בפני התלמידים. הוא רצה לראות אם הם מסוגלים להפריך את טיעונו. כאשר סיים האיש להציג את דבריו, אמר ר' שרגא פייבל לתלמידיו להגיב לטיעונו. הויכוח הלך והתלהט, והוא פשוט ישב שם כשידיו שלובות על חזהו, צופה בתלמידיו מגינים על השקפתם, הם כמובן לא אכזבו אותו. תלמידיו של ר' שרגא פייבל מציינים שבאותה תקופה המרחק בין האורתודוקסים לקונסרבטיבים לא היה ברור כפי שהוא בימינו, הרבה אורתודוקסים שחיפשו משרת רבנות ראו את עתידם בקהילות הקונסרבטיביות (מקור: 289. 194-195. Reb Shraga Feivel, ArtScroll).

"בית התלמוד" אותו הקים יהודה במצרים בהוראת יעקב אבינו, ממשיך להיות הבסיס להבטחת עתידו של עם ישראל לאורך כל הדורות, בכל מקום ובכל זמן על פי הדרך אותה מוסרים ומתווים חכמי התורה.